

AMIR TEMUR - BUYUK DAVLAT ARBOBI

N.Sharipova

TDTU Q'qon filiali, katta o'qituvchisi, PhD

Shukrullayev Ummatillo Ne'matillo o'g'li

TDTU Q'qon filiali talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Amir Temur davlatchilik faoliyatining asosiy jihatlari, uning xalqaro siyosatdagi roli va madaniy merosi haqida ma'lumot berilgan. Buyuk sarkarda sifatida Amir Temur Yevropa va Osiyo tarixiga ulkan ta'sir ko'rsatgan. Ushbu tezisda Amir Temurning davlat boshqaruvi, harbiy strategiyasi, iqtisodiy va madaniy siyosati, shuningdek, uning hozirgi zamon siyosatshunoslik va tarix faniga ta'siri o'rganilgan. Kalit so'zlar: Amir Temur, davlat arbobi, Temuriylar davlati, harbiy strategiya, madaniy meros.*

Kalit so'zlar: *Amir Temur, davlat boshqaruvi, Temuriylar davlati, harbiy strategiya, madaniy meros, Temur tuzuklari, Samarqand, Buyuk ipak yo'li, iqtisodiy siyosat, madaniyat, ilm-fan*

Kirish:

Amir Temur (1336-1405) - buyuk davlat arbobi, mohir sarkarda va Temuriylar saltanati asoschisi. U Markaziy Osiyo, Yaqin Sharq, Hindiston va Kavkazda katta hududlarni birlashtirgan. Uning siyosiy va harbiy strategiyasi bugungi zamonaviy davlat boshqaruvi va harbiy san'at uchun muhim darslar beradi.

Amir Temurning hayoti va faoliyati:

1. Bolaligi va yoshlik davri: Amir Temur 1336-yilda hozirgi Shahrizabz yaqinidagi Xo'ja Ilg'or qishlog'ida tug'ilgan. Uning oilasi barlos qabilasidan bo'lib, u yoshlik davridan harbiy va siyosiy qobiliyatlarini namoyon etgan.

2. Temuriylar saltanatining tashkil topishi: Amir Temur 1370-yilda Movarounnahrda hokimiyatni qo‘lga kiritib, Temuriylar davlatini barpo etdi. Bu davlat uzoq vaqt davomida hududda siyosiy barqarorlikni saqlab qoldi.

3. Harbiy yurishlari va g‘alabalari: Amir Temur Hindiston, Oltin O‘rda, Fors va boshqa hududlarga harbiy yurishlar uyushtirib, dunyo xaritasida o‘z ta‘sirini kuchaytirdi. Xususan, 1395-yildagi To‘xtamishxon ustidan qozonilgan g‘alaba Oltin O‘rdaning zaiflashishiga olib keldi.

Davlat boshqaruvi va siyosati:

1. Markazlashgan boshqaruv tizimi: Amir Temur davlat boshqaruvida qat‘iy markazlashuvga erishdi. Hududlar hokimlari bevosita unga bo‘ysunardi.

2. Qonun va tartib: "Temur tuzuklari" nomi bilan mashhur bo‘lgan qonunlar to‘plami davlatni boshqarishda asosiy rol o‘ynadi. Ushbu tuzuklar bugungi davlat boshqaruvi uchun ham muhim ahamiyatga ega.

3. Savdo va iqtisodiyot: Amir Temur savdo yo‘llarini rivojlantirishga katta e‘tibor qaratdi. Buyuk ipak yo‘li tiklanib, Samarqand va Buxoro savdo va madaniyat markazlariga aylantirildi.

Madaniyat va ilm-fan rivoji:

1. Samarqandni rivojlantirish: Amir Temur davrida Samarqand Sharqning eng rivojlangan shahri sifatida tanildi. Shaharda Registon, Shohi Zinda va boshqa ko‘plab me‘moriy yodgorliklar qurilgan.

2. Olimlar va san‘atkorlarni qo‘llab-quvvatlash: Amir Temur o‘z davrining eng yetuk olimlari va san‘atkorlarini bir joyga to‘plab, ilm-fan va madaniyatni rivojlantirdi.

3. Temuriylar renessansi: Amir Temurning vorislari, xususan, Ulug‘bek davrida madaniyat va ilm-fan sohasida ulkan yutuqlarga erishildi.

Xalqaro siyosat va diplomatiya:

1. Yevropa va Osiyo bilan aloqalar: Amir Temur o‘z davrida Yevropa davlatlari, xususan, Fransiya va Angliya bilan diplomatik aloqalar o‘rnatgan.

2. Diplomatik missiyalar: Taniqli ispan elchisi Rui Gonsales de Klavixoning Samarqandga safari Amir Temur davlatining xalqaro mavqeyi yuqori ekanini ko'rsatadi.

Amir Temurning tarixiy ahamiyati:

1. Geosiyosiy ta'sir: Amir Temur davlatining siyosiy tizimi va hududiy kengayishi Markaziy Osiyoning xalqaro maydondagi rolini oshirdi.

2. Madaniy meros: Uning boshchiligida yaratilgan me'moriy va madaniy yodgorliklar hozirgacha saqlanib kelmoqda va jahon merosining ajralmas qismi hisoblanadi.

3. Harbiy san'atga qo'shgan hissasi: Amir Temurning strategik yondashuvlari bugungi kunda ham o'rganilmoqda.

Xulosa:

Amir Temur nafaqat buyuk sarkarda, balki davlat arbobi sifatida ham dunyo tarixida alohida o'rin egallaydi. Uning faoliyati davlatchilik, harbiy strategiya va madaniy taraqqiyotning ulkan yutug'i sifatida qadrlanadi. Bugungi kunda Amir Temur merosi O'zbekiston va butun dunyo uchun muhim tarixiy va madaniy boylik hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. "Temur tuzuklari" - Amir Temur.
2. G'ulomov, A. "Amir Temur va Temuriylar davri". Toshkent, 2001.
3. Klavixo, R. G. "Amir Temur saroyiga sayohat". Madrid, 1406.
4. Akramov, X. "Markaziy Osiyo tarixi". Toshkent, 2010.
5. Rashid ad-Din, "Jome' ut-tavorix".
6. Bartold, V. V. "Turkiston tarixi". Moskva, 1928.
7. Ziyo, A. "Temuriylar davri madaniyati". Samarqand, 1998.
8. Mukminova, R. "Amir Temur va diplomatiya". Toshkent, 1995.
9. Karimov, I. A. "Amir Temur merosi – buyuk tarixiy maktab". Toshkent, 1996.
10. Fazliddinov, S. "Temuriylar imperiyasi davlatchiligi". Toshkent, 2015.